

УДК 338.439.5:330.34 (447)

*В. М. Ціхановська,
д. е. н., доцент, в.о. завідувача кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
готельно-ресторанної справи та туризму Вінницького національного аграрного університету*

ОЦІНКА СТАНУ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*V. M. Tsihanovska,
Doctor of Economics, Associate, of Department of Foreign Economic Management,
hotel and restaurant business and tourism Vinnytsia National Agrarian University*

ASSESSMENT OF THE STATE AND DIRECTIONS OF DEVELOPMENT DOMESTIC AGRICULTURAL MARKET UNDER GLOBALIZATION

У статті досліджено теоретичні засади формування і розвитку ринку конкурентоспроможної агропродовольчої продукції. Розглянуто сучасний стан та особливості розвитку ринку агропродовольчої продукції України в умовах існуючого конкурентного середовища. З огляду на сучасний стан вітчизняного агропродовольчого сектору економіки. загального макроекономічного розвитку, рівня життя населення, особливостей географічного розташування, наявності екологічних проблем, а також позицій України в системі міжнародного поділу праці в умовах активного протікання процесу глобалізації, концепція агропродовольчої політики має бути зорієнтована на вирішення таких завдань, як забезпечення продовольчої безпеки, сталий розвиток сільських територій, зміцнення позицій країни на світовому агропродовольчому ринку. Проаналізовано динаміку експорту та імпорту агропродовольчої продукції. Визначено пріоритетні напрями розвитку зовнішньоекономічної орієнтації аграрного сектору України в умовах глобалізації. Здійснено пропозиції щодо ефективного формування та функціонування вітчизняного агропродовольчого ринку.

In the article, the theoretical base of market development and competitive agri-food products. The current state of the market and the features of agri-food products Ukraine in the existing competitive environment. The current state of the domestic agricultural sector is characterized by low macroeconomic development, standard of living, availability of environmental problems. Given Ukraine's position in the international division of labor in the active flow of globalization, the concept of agri-food policy should be focused on resolving problems such as food security, sustainable rural development, strengthening the country's position in the global agro-food market. The dynamics of imports and exports of agri-food products. The priority directions of foreign economic orientation of the agricultural sector of Ukraine in the context of globalization. Is carried out proposals for effective formation and functioning of the domestic agricultural market.

Ключові слова. Агропродовольча продукція, агропродовольчий ринок, експорт, імпорт, потенціал.

Key words. Agri-food products, agricultural market, export, import, potential.

Постановка проблеми. Агропродовольчий ринок – це складна система економічних відносин та інституційних форм поведінки сільськогосподарської та продовольчої продукції до кінцевого споживача за допомогою біржової, оптової, роздрібно торгівлі, з використанням логістичних та інформаційних мереж сфери торгівлі сільськогосподарською сировиною, продовольчими напівфабрикатами і готовою продукцією, які вироблені в країні або ввезені з інших держав. Агропродовольчому ринку притаманна сукупність властивостей, які кардинально відрізняють його від інших ринків. З одного боку, найбільш важливою його характеристикою є соціальна спрямованість і значимість, стан цього ринку характеризує рівень розвитку суспільства в цілому; з іншого боку, саме кінцеві споживачі продовольства, а саме їхні потреби й можливості, визначають напрями скеровування процесів розвитку агропродовольчого ринку. Необхідними складовими процесів ідентифікації й дослідження напрямів розвитку вітчизняного агропродовольчого ринку є визначення та формалізація відповідних тенденцій. З метою розкриття механізму впливу факторів глобалізації на розвиток ринків сільськогосподарської продукції і продовольства необхідно дослідити кількісні та якісні характеристики зміни основних параметрів глобальних і регіональних агропродовольчих ринків та поведінки його споживачів і товаровиробників, а також спрогнозувати тенденції на перспективу [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми розвитку та функціонування агропродовольчого ринку знайти висвітлення у наукових працях вітчизняних та іноземних науковців. Концептуальна основа державного регулювання ринкової економіки сформована ще зарубіжними фундаменталістами Дж. М. Кейнсом, Р. Кемпбеллом, А. Маршаллом, П. Самуельсоном, А. Файодем та багатьма іншими. Видатний вклад у розвиток науково-теоретичних, методичних і практичних аспектів формування інституцій і механізмів регулювання та захисту агропродовольчого ринку, його інфраструктурного забезпечення висвітлено у дослідженнях вітчизняних науковців В. Андрійчука, О. Варченко, С. Дусановського, Г. Калетніка, С. Кваші, М. Корецького, Ю. Лузана, Б. Пасхавера, П. Саблука, О. Скидана, О. Шпичака, та ін. Ці наукові дослідження є підґрунтям для раціонального поєднання ринкового саморегулювання та інструментів державного впливу на функціонування агропродовольчого ринку, істотним внеском у розвиток теоретичних основ і розроблення заходів, спрямованих на реалізацію стратегічних ініціатив.

Формування цілей статті. Посилення процесів глобалізації, економічної лібералізації світового продовольчого ринку та інтеграції України у світову господарську систему вимагають здійснення заходів щодо розвитку вітчизняного агропродовольчого ринку при створенні умов для виробництва конкурентоспроможної продукції.

Вклад основного матеріалу дослідження. Розвиток агропродовольчого ринку України супроводжується низкою гострих проблем, складність вирішення яких зумовлена численністю складових, які його формують, розгалуженою галузевою структурою, а також залежністю від функціонування інших ринків. При цьому адміністративні та економічні інструменти регулювання агропродовольчого ринку, які використовуються на практиці, часто є необґрунтованими й суперечливими. Ріст цін на продукти харчування у нашій країні за відносно низького рівня доходів населення призводить до недостатнього середньодушового споживання основних видів продовольства порівняно з раціональними нормами та нормами у провідних країнах світу.

В Україні спостерігається істотна різниця у середньодушовому споживанні продуктів харчування в міській та сільській місцевостях. Серед факторів, які негативно впливають на розвиток вітчизняного агропродовольчого ринку, можна виділити низькоефективне сільськогосподарське виробництво, високий рівень зношення основних засобів підприємств сільського господарства і харчової промисловості, низький рівень розвитку постачальницької, торгово-збутової, фінансово-кредитної та інформаційної структури ринку. Нині в Україні основною проблемою для населення є не фізична відсутність продуктів харчування, а обмежені

економічні можливості їх придбання. Звідси постає проблема забезпечення населення країни науково обґрунтованої потреби у продуктах харчування для забезпечення активного та здорового життя, щоб отримувати з продуктами харчування необхідної кількості калорій. Отже, важливими чинниками соціального аспекту забезпечення продовольчої безпеки є фізична й економічна доступність населення до продуктів харчування. Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй (FAO) визнає наявність продовольчої безпеки, коли всі люди у будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої, безпечної та поживної їжі, яка відповідає їхнім продовольчим потребам та перевагам для ведення активного та здорового способу життя [2]. Таким чином, продовольча безпека є комплексним поняттям, що складається з декількох взаємопов'язаних аспектів. Україна має досить посередній Індекс глобальної харчової безпеки (GFSI) [3]. Вона займає 52 місце серед 109 країн, які охоплені GFSI. Для порівняння, у 2014 році перші 5 місць у списку GFSI займали США, Австрія, Нідерланди, Норвегія та Сінгапур. За категоріями продовольчої безпеки Україна зайняла 50 місце за економічною доступністю харчових продуктів, 65 – за їх фізичною доступністю, і лише 42 – за якістю та безпечністю їжі. У 2014 році Україна опинилася в групі 10 країн, де продовольча безпека знизилася найбільше. Навіть якщо країна є нетто-експортером продовольчих продуктів, певні малозахищені категорії громадян з низьким рівнем доходу можуть як і раніше страждати від недоїдання [4].

Недостатнє споживання необхідних організму продуктів харчування є небезпечним для здоров'я людини. Як випливає із проведеного дослідження, частка осіб, які недоотримують набір необхідних продуктів, перевищує частку тих, хто споживає надмірну їх кількість. Встановлено, що у кризу вітчизняні споживачі різко скоротили свої витрати на харчування. За поточні п'ять років стандартний продуктовий набір середньостатистичного українця дуже змінився. Споживач переорієнтувався на більш дешеві продукти харчування. Фахівці з питань харчування вважають український продовольчий набір одним із найскромніших у Європі. За результатами регулярного обстеження умов життя у домогосподарствах Держкомстатом України, населення України витрачало в середньому близько 53% свого бюджету на продукти харчування у 2014 р., зокрема 54,9% – у міській та 46,4% – у сільській місцевостях. Найбідніша група населення (нижче прожиткового мінімуму, тобто 1176 грн./міс.) витрачала близько 62% свого доходу на харчування. У такому розрізі цікавими є результати Держкомстату України у 2013 р. щодо останнього дослідження оцінки рівня доходу самими домогосподарствами. 61% домогосподарств оцінили, що їхнього доходу достатньо для забезпечення споживання харчових та нехарчових продуктів, а 36% домогосподарств оцінили свій дохід як достатній тільки для витрат на продукти харчування, але їм доводиться постійно обмежувати витрати на непродовольчі товари. А 3% респондентів (492,5 тис. домогосподарств – в абсолютній величині) скаржилися на недостатній рівень доходів навіть для харчування [4].

Сільське господарство є однією із найважливіших галузей матеріального виробництва. Воно було одним з небагатьох секторів економіки, який демонстрував зростання у 2014 р. Валовий сільськогосподарський продукт (ВСП) в Україні виробляється двома групами виробників: особистими селянськими господарствами (ОСГ) та підприємствами.

Україна є одним з найбільших світових виробників та експортерів сільськогосподарської продукції, вирощуючи понад 60 млн. т зернових та більше 10 млн. т насіння соняшника на рік. Зокрема, у 2014 р. валовий збір зернових досяг 63,8 млн. т, з них пшениця – 24,1 млн. т, кукурудза – 28,5 млн. т, ячмінь – 9 млн. т. При цьому у загальному обсязі виробництва зернових переважає фуражне зерно: у 2014 р. продовольчого зерна було отримано 39%, фуражних зернових – 61%. Крім того, Україна займає перше місце у світі за обсягом виробництва соняшнику, а також виробництва та експорту соняшникової олії [5].

Аналіз каналів збуту показує, що у 2014 р. 78,0% сільськогосподарської продукції переважно продавалось іншим господарюючим суб'єктам (які серед інших, включають трейдерів та ритейлерів), 14,5% – переробним підприємствам, тоді як частка інших каналів була не суттєвою (4,5% - через власну роздрібну мережу. 2,5% – пайовикам в рахунок орендної плати за землю та майнових паїв, 0,1% – населенню в рахунок оплати праці). Попри те, що продаж іншим господарюючим суб'єктам був ключовим для більшості сільськогосподарської продукції, для ряду товарів (молочна продукція, цукровий буряк, плоди та ягоди, велика рогата худоба) основним каналом збуту був продаж переробним підприємствам. У той же час, овочі та виноград майже порівну розподіляються між переробними підприємствами та іншими господарюючими суб'єктами. Варто зазначити, що збут через роздрібну мережу займає суттєву частку збуту меду, баштанних культур та яєць, але є ключовим каналом для них [6].

Проведення зовнішньоекономічної діяльності аграрним підприємством вимагає особливої уваги до якості виробленої сільськогосподарської продукції та ефективності її виробництва. Показники зарубіжної продукції є більш привабливими для споживача за економічними та нематеріальними ознаками, що забезпечується сукупністю їх конкурентних переваг. До таких переваг можна віднести ціну продукції, її якість, надійність підприємства тощо [7].

Україна значно наростила доходи від аграрного експорту протягом останнього десятиліття – вони збільшилися майже у 4 рази внаслідок зростання світових цін на сільськогосподарську продукцію, а також нарощування фізичних обсягів експорту АПК з України (рис. 1).

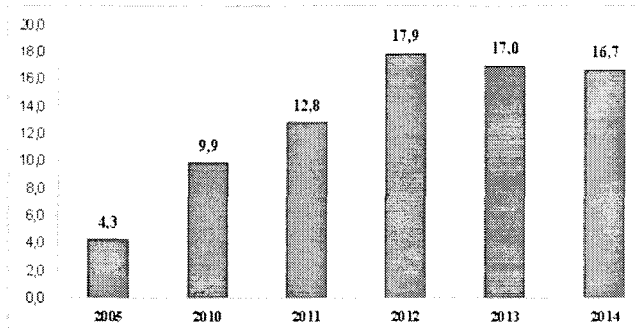

Рис. 1. Обсяги аграрного експорту (код 1-24 УКТЗЕД), млрд. дол. США

Джерело: [5]

Фізичні обсяги експорту зернових за останні 10 років також більш ніж подвоїлися та становили 32,3 млн. тонн зерна у 2013-2014 маркетинговому році. Відповідно зросла роль АПК в загальному експорті. Так, у 2014 р. частка сільськогосподарських товарів та продукції харчової промисловості в загальному експорті України становила 30,9%, тоді як у 2010 р. вона була 19,3%, а у 2005р. – 12,6%. У 2014 р. АПК вперше став лідером за обсягами експорту в Україні, обігнавши навіть металургію [5]. Основними товарними групами вітчизняного аграрного експорту виступали (рис. 2): зернові культури (12,1% загального експорту з України у 2014 р.), насіння олійних рослин (3,1%), жири та олії тваринного або рослинного походження (7,1%), готові харчові продукти (5,7%), молоко та молочні продукти (1,1%), пшениця (1,1%).

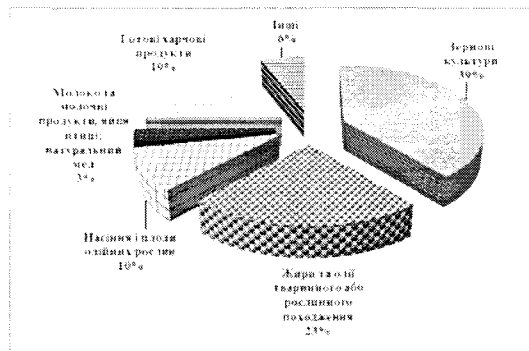

Рис. 2. Структура аграрного експорту у 2014 р., % до обсягу експорту АПК

В той же час Україна є нетто-імпортером продуктів з м'яса та риби, живих тварин, риби, горіхів та спецій. У 2014 році основними ринками збуту української сільськогосподарської продукції були країни Азії та ЄС, частка кожного з регіонів становить 39% та 29% відповідно в загальному експорті АПК у 2014 р. (рис.3). Крім того, український агробізнес експортує свою продукцію до країн СНД (15%) та Африки (15%) [5]. Україна переважно постачає до ЄС зернові, олійні культури, рослинні олії та тваринні жири.

Через запроваджені Росією торговельні обмеження спостерігається тенденція скорочення експорту АПК до РФ та країн Євразійського економічного союзу, особливо це стосується готових харчових продуктів з високим рівнем доданої вартості – м'ясо-молочної продукції, кондитерських виробів, алкогольних та безалкогольних напоїв.

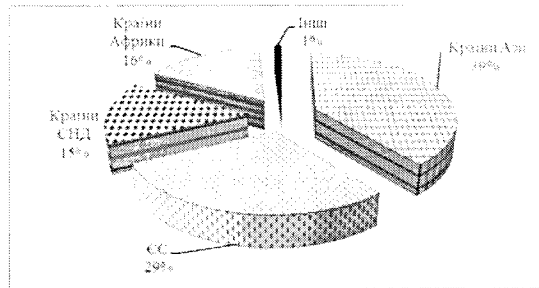

Рис. 3. Основні ринки збуту українського сільськогосподарського експорту (коди 1-24) у 2014 р., %

Так, експорт сільськогосподарської та харчової продукції до РФ скоротився більше ніж удвічі у 2014 р. – на 53% і забезпечив лише 911,8 млн. дол. надходжень. Частка російського ринку у 2014 р в загальному експорті продукції АПК зменшилася з 11% до 5%. Як наслідок, обмеження з боку Росії вимагають пошуку нових ринків збуту. Україна впевнено завойовує аграрні ринки США, Канади, Китаю, Туреччини, Бангладеш, Індії, Єгипту, Кореї, Ірану, Іраку, Саудівської Аравії та Індонезії. Також спостерігається активізація торговельних відносин з Європою. Зокрема, у 2014 р. експорт сільськогосподарської та харчової продукції до ЄС збільшився на 6,7% порівняно з 2013 р. Аграрний експорт зайняв перше місце у структурі українського експорту до країн ЄС за результатами 2014 р. – 28% і забезпечив доходи у розмірі 4,8 млрд. дол. Проте в аграрному експорті до ЄС переважають товари з низьким рівнем переробки та доданої вартості, а частка готових харчових продуктів все ще є незначною (рис.4). Так, можна констатувати, що в структурі експорту до ЄС переважають зернові культури – 37,9%, насіння і плоди олійних рослин – 19,3%, жири та олії тваринного або рослинного походження – 16,6% (олія соняшникова – 14,2%). На сьогодні українські експортери мають поки дозволи на здійснення експорту до країн-членів ЄС таких товарних позицій: курятини, риби, яєць та яєчних продуктів.

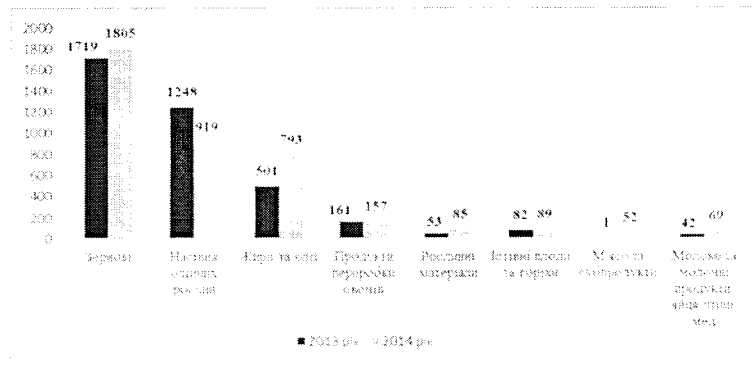

Рис. 4. Основні товарні позиції експорту АПК з України в ЄС у 2013-2014 рр., млн. дол. США

Експорт продуктів рослинного походження не потребує дозволів ЄС (проте обмежений квотами щодо обсягу поставок). В цілому сировинна орієнтація українського експорту робить позиції України на зовнішніх ринках уразливими, оскільки попит на сировинні товари є нестійким і характеризується значною ціновою мінливістю. Тому необхідно забезпечувати збільшення експорту українських товарів з високою доданою вартістю. Фактором нарощування аграрного експорту з високим рівнем доданої вартості в ЄС є підвищення вимог безпечності та якості харчових продуктів і сировини за рахунок впровадження на підприємствах систем управління якістю та систем управління безпечністю харчових продуктів [5].

Пріоритетним завданням держави в сучасний період є удосконалення структури експорту агропродовольчої продукції: суттєве збільшення частки продуктів тваринного походження, а також готових харчових продуктів. Наші підприємства в змозі випускати конкурентоспроможну продукцію тваринництва завдяки доступу до дешевої сировини для виробництва кормів, так як кормова складова становить від 60 до 80 % у структурі витрат з виробництва м'яса. В результаті переходу на промисловий рівень виробництва певні види продукції тваринного походження стають більш якісними і конкурентоспроможними як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Найбільш вагомі результати в цьому плані спостерігаються у птахівництві. Основними регіонами, куди направляється експорт м'яса свійської птиці є країни СНД, а також країни Азії та Африки. Країни Європи практично не купували цей вид продукції [8]. В 2014 році частка сільськогосподарської та продовольчої продукції у імпорті була нижчою від продукції важкої промисловості та енергоносіїв та складала 10,4% від загальної кількості поставок.

Харчова промисловість як пріоритетна і стратегічно важлива галузь нашої держави повинна забезпечити не тільки потреби внутрішнього ринку, а й вагомий місце серед світових країн-лідерів із виробництва продуктів харчування. Доступність харчових продуктів, їхня якість та екологічність впливають на рівень продовольчої безпеки держави і є індикаторами її соціальної стабільності. З 2000 до 2007 року обсяги виробництва у галузі зросли в 2,3 рази. В 2008-2009 роках було відмічено незначне падіння обсягів промислової продукції, проте починаючи з 2010 року галузь стабільно нарощує виробництво, яке в 2011 році зросло на 2,9%, а в 2012 році – на 1%. (рис. 5). В 2013 році відмічено падіння на 5,1% у зв'язку зі зменшення обсягів виробництва підкаційної групи товарів, цукру та олії. Проте в порівнянні з 2000 роком обсяги промислової продукції зросли в 2,7 раза.

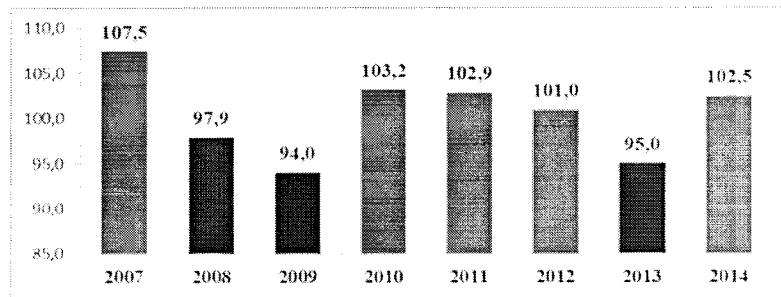

Рис. 5. Динаміка індексів промислової продукції виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, у % до попереднього року
Джерело: [9]

В 2014 році спостерігається тенденція до нарощування обсягів промислової продукції – індекс промислової продукції виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів склав 102,5%. Починаючи з 2012 року харчова промисловість вийшла на перше місце за обсягами реалізованої промислової продукції серед всіх галузей промисловості України. В 2012 році було реалізовано продукції на суму 254,5 млрд грн., що склало 18,2% в загальному обсязі. В 2014 році реалізовано продукції на суму 255 млрд грн., що складає 21,5% в загальному обсязі реалізованої промислової продукції в Україні (рис. 6).

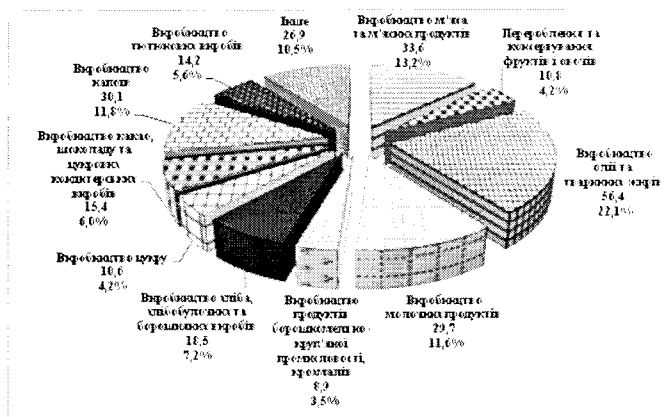

Рис. 6. Структура реалізованої продукції харчової промисловості за 2014 рік, млрд. дол. США

В 2014 році спостерігається зростання обсягів експорту (на 3,4 млрд дол. США), та імпорту продукції харчової промисловості (на 0,3 млрд дол. США) порівнянні з 2009 роком (рис. 7). В 2014 році частка харчової промисловості у валовому внутрішньому продукті становила 8%, а в обсязі експорту продукції АПК – 47 % [9]. Позитивна кон'юнктура світових сільськогосподарських ринків сприяла зростанню привабливості сектору АПК для внутрішнього та зовнішнього інвестування, в т.ч. з країн ЄС. Особливо привабливою для іноземних інвесторів була харчова промисловість [5]. У цій галузі створені сприятливі умови для іноземних інвестицій, обсяги яких за останні 5 років зросли майже вдвічі.

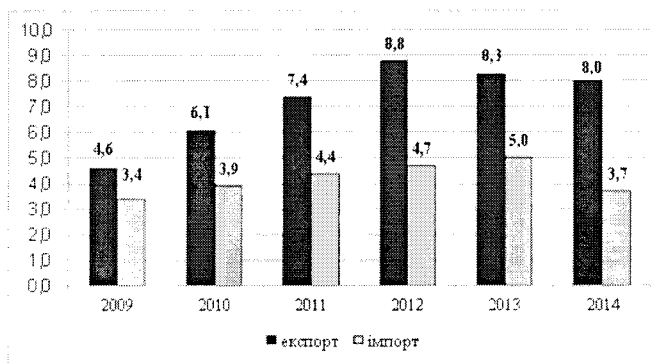

Рис. 7. Динаміка обсягів експорту та імпорту продукції харчової промисловості, млрд дол. США
Джерело: [9]

Якщо в 2010 році на розвиток галузі залучено 1,9 млрд доларів США, то в 2014 році – майже 3 млрд доларів США іноземних інвестицій, що складає 18,4% від обсягу прямих іноземних інвестицій у промисловість країни та майже 6% загального обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку України (рис. 8).

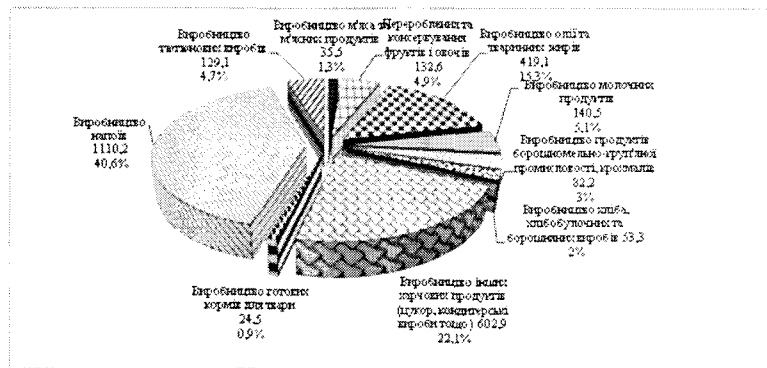

Рис. 8. Структура прямих іноземних інвестицій у харчову промисловість в 2014 році, млн. дол. США, %
Джерело: [9]

Отже, найбільшу суму іноземних інвестицій (1110,2 млн. дол. США), або 40,6 % від обсягу було залучено у виробництво напоїв. Зовнішньоторговельне сальдо продукції харчової промисловості в 2014 році (4250 млн. дол. США) зросло в 3,4 рази у порівнянні з 2009 роком (1162 млн. дол. США).

На жаль, інвестиції у сільськогосподарське господарство значно відрізняються від вкладень у харчову промисловість. Сільськогосподарські підприємства акумулювали лише 1,4% прямих іноземних інвестицій. Об'єктивними причинами низької питомої ваги залучення інвестицій у сільське господарство є: нестабільна, непрогнозована та непрозора державна політика; недостатнє фінансування сільського господарства; відсутність ефективної та доступної інфраструктури аграрних ринків та системи маркетингу; неефективна державна політика щодо підтримки експортерів [5].

Продуктивність сільського господарства в Україні ще далека від свого потенціалу. З такими родючими чорноземами та сприятливими агро-кліматичними умовами Україна могла б досягнути європейського середнього рівня урожайності, тобто збільшити його ледь не вдвічі. Через дороги логістичну інфраструктуру розрив між ціною виробника та споживчою ціною збільшується. Витрати на логістику в Україні на 30% вищі, ніж у порівнювальних країнах (Світовий банк, 2013). Індекс ефективності логістики (ІЕЛ) Світового банку для України (2,98) майже на 30% нижчий, ніж у лідера – Німеччини (4,12), але дещо вищий, ніж середній показник по регіону Європи та Центральної Азії. В Україні недостатньо розвинена система санітарного та фітосанітарного контролю. Ситуацію погіршують високі адміністративне навантаження, непродумана та опортуністична державна політика у галузі сільського господарства, відсутність однакових можливостей та правил гри для всіх виробників та галузей, несприятливий інвестиційний клімат. Загалом, макроекономічна ситуація в країні погіршується, відбувається значна девальвація та інфляція валюти, хронічний дефіцит бюджету [4].

На нашу думку, стримувальними чинниками посилення конкурентоспроможності вітчизняної продукції АПК на зовнішніх ринках є: обмежена кількість видів експортноорієнтованої агропродовольчої продукції (зернові, насіння олійних культур, олії, частка у загальному експорті перевищує 60%); невідповідність окремих видів продукції міжнародним стандартам безпеки та якості продуктів харчування. Розширення ринків збуту вітчизняними товаровиробниками й посилення конкурентних позицій на світовому ринку потребує суттєвого організаційного та технологічного оновлення виробництва, приведення технологічних процесів у відповідність до міжнародних ветеринарних і фітосанітарних вимог, розвитку експортної інфраструктури тощо.

Висновки. Формування ефективного агропродовольчого ринку є складним і багатограним питанням, яке вимагає вивчення численних взаємопов'язаних проблем, оскільки сучасний агропродовольчий ринок має бути регульованим, інформаційним і соціально орієнтованим. Слід зазначити, що пріоритетами довгострокового розвитку аграрного сектору економіки мають стати: збалансоване функціонування агропромислового комплексу і його найважливішої галузі – сільського господарства за умови забезпечення розширеного відтворення; раціоналізація структури зовнішньої торгівлі; створення відповідних законодавчих, організаційно-економічних та адміністративних умов, що виключають криміналізацію; забезпечення дієвості інструментів державного регулювання агропродовольчого ринку. Стратегічними напрямками розвитку зовнішньоекономічної орієнтації аграрного сектору України мають стати підвищення якості продукції та нарощення експортного потенціалу за рахунок диверсифікації товарної пропозиції товарами із високою доданою вартістю.

Таким чином, запорукою ефективного формування та функціонування ринку агропродовольчої продукції виступає створення сприятливого бізнес та інвестиційного клімату, створення максимально лібералізованого доступу до міжнародних ринків, сприяння та просування торгівлі, модернізація системи безпеки та якості харчової продукції.

Література.

1. Варченко О. М. Концептуальні основи сталого розвитку агросфери [Текст] : навч. посібн. для студ. вищих навч. закл. / О. М. Варченко, А. С. Даниленко. О. В. Шубавська [та ін.] ; Мін. аграрної політ. Укр. – Біла Церква: БНАУ, 2010. — 160 с.
2. Food security statistics / Food and Agriculture Organization of the United Nations [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.fao.org/economic/ess/ess-fs/en/>
3. Україна займає 52-е місце в Глобальному індексі продовольчої безпеки / European Business Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eba.com.ua/uk/information-support/news-from-members/item/30644-2014-11-25-1025>
4. Продовольча безпека, діяльність аграрного фонду, формування державного продовольчого резерву, цінове регулювання / Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства і сільських територій в Україні на 2015-2020 рр. Ініціатива Мін. аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/oFU3Z9>
5. Єрмолаєв А. Аграрний сектор України: тенденції, суб'єкти, перспективи реформування / А.Єрмолаєв, І.Клименко, В.Ємеч, С.Таран. – Київ : Інститут стратегічних досліджень «Нова Україна», липень 2015. – 28 с.
6. Управління внутрішнім ринком, імпортом та експортом / Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства і сільських територій в Україні на 2015-2020 рр. Ініціатива Мін. аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/GSZeQm>
7. Гальцова О.Л. Сучасний стан експортного потенціалу АПК України / О.Л. Гальцова // Економіка та держава. – 2014. – № 3. – С. 12-17.
8. Антонюк О.П. Аналіз структури експорту агропродовольчої продукції / О.П. Антонюк, П.О. Антонюк // Економіка харчової промисловості. – 2014. – №3 (23). – С. 27-32.
9. Основні показники роботи харчової промисловості України / Департамент продовольства. Міністерство аграрної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/2GgUqi>

References.

1. Varchenko, O.M. Danylenko, A.S. and Shubavska, O.V. (2010), *Kontseptualni osnovy staloho rozvytku ahrosfery* [Conceptual framework of sustainable development agrosphere], BNAU, Bila Tserkva, Ukraine.
2. Food and Agriculture Organization of the United Nations (2016), "Food security statistics", available at: <http://www.fao.org/economic/ess/ess-fs/en/>, (Accessed 9 February 2016).
3. European Business Association (2016), "Ukraine occupies 52nd place in the Global Food Security Index", available at: <http://www.eba.com.ua/uk/information-support/news-from-members/item/30644-2014-11-25-1025>, (Accessed 9 February 2016).
4. The official site of Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2016), "The food security, agricultural activity fund, the formation of the state food reserve and price regulation", available at: <http://minagro.gov.ua/themes/garland/pdf/5.1%20Basic%20material%20UKR.pdf>, (Accessed 10 February 2016).
5. Yermolaiev, A. I. Klymenko, A. Yermolaiev, and V. Yemets (2015) *Ahrarnyi sektor Ukrainy: tendentsii, subiekti, perspektivy reformuvannya* [The agricultural sector of Ukraine: trends, subjects, reform prospects], Instytut stratehichnykh doslidzhen «Nova Ukraina», Kyiv, Ukraine.
6. The official site of Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2016), "Management of the internal market, import and export", available at: <http://minagro.gov.ua/themes/garland/pdf/5.2%20Basic%20material%20UKR.pdf>, (Accessed 10 February 2016).
7. Haltsova, O.L. (2014), "The current state of the export potential of AIC Ukraine", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 3, pp. 12–17.

8. Antoniuk, O.P. and P.O. Antoniuk (2014), "Analysis of the structure of exports of agricultural products", *Food industry economics*, vol. 3, no. 23, pp. 27-32.

9. The official site of Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2016), "Main indicators of Ukraine's food industry", available at: <http://minagro.gov.ua/system/files/Харчова%202014%20рік.pdf>. (Accessed 10 February 2016).

Стаття надійшла до редакції 09.03.2016 р.

1584
2244

редакція

друк

2272

1557

ТОВ "ДКС Центр"